

Studiehäfte

LADANS LOV

*Nya användningar av
lantbrukets äldre ekonomibyggnader*

Ann Moreau

Ann-Charlotte Magnusson

Inledning

Med "Ladans lov" vill länsstyrelsen i Kalmar ge råd och vägledning om hur äldre ekonomibyggnader kan återanvändas för nya verksamheter. Lantgårdsturism, gårdsförsäljning och småskalig livsmedelstillverkning är tre exempel på användningsområden för övergivna ekonomibyggnader. Men olika lantbruksföretag har olika förutsättningar. Se därför handboken som ett smörgåsbord där Ni själv plockar det Ni vill ha. Det som serveras är tips och goda exempel. Ingen byggnad är den andra exakt lik, ändra därför de ritningar som presenteras så att de passar Din idé efter de förhållanden som råder på den gård där Du bor och den byggnad Du har till Ditt förfogande.

Kursens mål

När man har gått denna studiecirkel ska man ha:

- kunskap om den egna bygden med dess byggnader
- undersökt vilka tänkbara utvecklingsmöjligheter som finns på platsen
- presenterat en idé
- gjort en uppmätning av den byggnad som står till förfogande
- undersökt vilka tillstånd som behövs för den tänkta verksamheten
- ett förslag på hur lokalerna kan inredas
- ett förslag på hur utemiljön kan planeras
- en kostnadsberäkning för ombyggnaden.

Till cirkelledaren

Litteraturförslag

Till den cirkelledare som vill fördjupa sig i ämnet föreslår vi de sockenböcker som hembygdsföreningar m.fl. givit ut för ett stort antal socknar i länet. Länsstyrelsen i Kalmar län har 1997 givit ut *Natur i östra Småland* och 2001 *Natur och kultur på Öland*. Båda dessa böcker kan vara värdefulla i sammanhanget. I övrigt hänvisas till den litteratur som är omnämnd i huvudbokens litteraturlista, sid. 93.

Expertmedverkan

När kursen har kommit en bit är det bra med ett eller flera expertbesök. Beroende på cirkeldeltagarnas intresse och egna projekt kan experten vara; arkitekt, kommunens byggnadsinspektör och/eller livsmedelsinspektör, räddningschef, bebyggelseantikvarie eller person med egen erfarenhet av verksamhet. Experten ska främst svara på deltagarnas frågor. Kontakta i god tid.

Sammankomst 1

Kurspresentation

Cirkelledaren och cirkeldeltagarna presenterar sig för varandra.

Administration

Genomgång av antalet kurstillfällen, kostnader, material, lokal, tid, m.m.

Överenskommelse

Det kan vara lämpligt att kursdeltagarna på ett tidigt stadium gör en överenskommelse med varandra att inte stjäla varandras idéer. Längre fram kanske det visar sig att det finns möjligheter till samverkan som kan gagna flera.

Kursmaterial

Pennor och linjal

Rutpapper A3, A4

Skisspapper A3, A4

Till nästa gång

- Plocka fram kartor. Ekonomiska kartan finns för hela Kalmar län i två omgångar, 1940- och 1970-tal. Någon kanske har en gammal skifteskarta.
- Tag med fotografier, både gamla och nya på byn, gården och byggnader.

Sammankomst 2

Sidorna 11-20 i boken.

1 Hur ser bygden ut där Du bor?

Varför ser landskapet, byarna, gårdarna och byggnaderna ut som de gör?

Diskutera i gruppen om Era intryck och erfarenheter av landskapets olika delar i länet.

Diskutera

1. Vilken karaktär har de olika landskapen?
2. Vad lever man av och vad har man levt av?
3. Vad skiljer länets övriga områden jämfört med er bygd?
4. Vad är speciellt för vår del av Sverige?
5. Hur är bebyggelsen placerad i terrängen? Varför tror Ni att man har placerat husen på just detta sätt?

2 Vad har hänt under åren?

Det vi ser idag i landskapet är det sammanvägda resultatet av många århundradens nyttjande.

En del historiska händelser är knappt skönjbara medan andra fått tydliga återverkningar i landskapet.

Diskutera

1. Vilka händelser har haft betydelse för Er bygds utveckling?
Skiftesreformer, regleringar av sjöar, nya transportmöjligheter, ny teknik, sentida jordbrukspolitiska beslut etc.
2. Hur har er bygd förändrats på senare år? Jämför 10, 50 respektive 100 år tillbaka i tiden.

3. Hur ser bebyggelsen ut?

Redogör i gruppen för dina intryck. Titta på ekonomiska kartan och jämför.

Diskutera

1. Hur ligger gårdarna? Ex. på rad, i klunga, utspridda?
2. Hör de samman i en by?
3. Hur många är gårdarna?
4. Är det några hus som avviker från mängden? På vilket sätt avviker de?
5. Hur ser trädgårdarna ut? Titta på växter och träd, uteplatser, stängsel och biluppställningar.

4 Vad har hänt under åren?

Jämför man husens utseende 10, 50, respektive 100 år tillbaka i tiden finner man att en del ändrats, medan annat är sig likt. Behoven liksom idealen har växlat, vilket också satt sina spår i bebyggelsen.

Diskutera

1. Vilka är de äldsta husen i trakten?
2. Jämför nya och gamla hus. Vad är lika och vad skiljer?
3. På vilket sätt har bebyggelsen utökats? Ex. genom förtätning och avstyckning, nya tomter i anslutning till befintliga, helt nya lägen.
4. Hur har de äldre husen förändrats? Ex. genom tillbyggnader, nya fasadbeklädnader och takmaterial.
5. Hur har hela gårdsmiljön förändrats?

Till nästa gång

- Mät upp och gör en enkel ritning över byggnaden. Fotografera

Uppmätning

1. Börja med att göra en enkel ”streckteckning” av varje fasad som inte behöver vara måttenlig. Tag därpå ett mätband och håll nollan vid ett hörn och spänn upp det längs väggen. Läs av måtten vid varje öppnings början och slut och notera varje mått på fasadteckningen. Tag sedan en tumstock och mät in höjderna på sockel, öppningar takfot etc. Om inte tumstocken räcker till tag en lång stav eller dylikt och mät sedan de höjdmarkeringarna du gjort nere på marken.
2. Gå in i byggnaden. Gör en enkel planritning av bygganden som inte behöver vara måttenlig. Mät ytterväggarnas tjocklek, läget för innerväggar, öppningar etc. Glöm inte takhöjden.
3. När du kommer hem ristar du rent dina kladdar måttenligt, använd gärna millimeterpapper. Fotografier är till stor hjälp vid uppritningen. Du behöver: 1) en planritning för varje våning, 2) fasader från alla väderstreck, 3) en eller flera genomskärningar (sektioner) och 4) en situationsplan som visar husets läge på tomten och eventuellt de andra husens läge. Allt i skala 1:100 där 1 cm på ritningen är 1 meter i verkligheten.

Sammankomst 3

Berätta om dina idéer och gör en första bedömning om de kan rymmas inom den byggnad du mätt upp. Om inte, ska byggnaden byggas till eller ska idén rätta sig efter huset? Hur mycket hänsyn är du beredd att ta till byggnaden? Är det rätt byggnad? Diskutera och ge varandra råd och synpunkter.

Beskriv byggnaden

1. Hur gammal är byggnaden och vad har den ursprungligen använts för.
2. Vilket fasadmateriäl har använts?
3. Hur är huset målat?
4. Hur ser taken ut?
5. Hur ser fönstren ut?
6. Hur ser dörrar/portar ut?
7. Hur ser socklarna ut?
8. Hur är tomten inhägnad?
9. Övriga detaljer som skorstenar, vindskivor, knutar, fönsteromfattningar, takkupor, räcken och dekorationer?

Till nästa gång

- Bearbeta förslaget efter diskussionen.
- Titta bland bokens exempel, sid. 23-72. Finns det något eller några exempel som kan vara en förebild för Dig?

Sammankomst 4

Presentera ett nytt förslag efter ändringar från förra gångens diskussion.

Till nästa gång

- Förbered expertbesök. Arkitekten/byggnadsingenjören kan ge synpunkter på utformning, byggnadsteknik, trevnadsaspekter, hänsynstagande till byggnaden etc.

Sammankomst 5

Expertmedverkan – Arkitekt/byggnadsingenjör

Till nästa gång

- Förbered expertbesök. Med en livsmedelsinspektör kan t.ex. frågor om flöden i lokalen, hygien och tillståndsfrågor ställas. En byggnadsinspektör har kunskap om tillgänglighetsfrågor som handikappsanpassning men också bygglovfrågor som exv. ändrad användning. Byggnadsinspektören kan näven reda ut frågor om kvalitetsansvarig och kontrollplan i samband med byggnation. Skaffa blanketter. Kommunkontoren har de flesta blanketter som behövs i detta sammanhang. Många kommuner har också lagt ut blanketter på sina hemsidor.

Sammankomst 6

Expertmedverkan – Byggnads- eller livsmedelsinspektör

Till nästa gång

- En mängd idéer kan man hämta från redan gjorda projekt även om de inte är alldeles lika, både i inredningstidskrifter och på nätet. Låna tidskrifter och litteratur på biblioteket. Ofta har tidskrifter varje år en sammanställning av artiklar temavis.

Sammankomst 7

Inredning och utemiljö

Till nästa gång

- Förbered expertbesök. En byggmästare eller materialleverantör kan ge synpunkter på vilka kostnader, livslängder och olika materialval eller tekniska lösningar ger. Kanske också något om kostnader/m² inför kalkyleringen.

Sammankomst 8

Expertmedverkan – Byggmästare eller materialleverantör

Till nästa gång

- Gör en översiktlig kostnadsberäkning, se sid. 90 i boken.

Sammankomst 9

Expertmedverkan – Bankmänniska eller ekonom

Till nästa gång

- Förbered presentationen av ditt projekt. När du redovisar ska du ta fram ritningar på hur din byggnad ser ut och de förändringar du planerar. För att visa hur du inreder kan det ibland vara lättare att göra en enkel modell i papp eller tunn frigolit, ungefär som ett stort dockskåp.
- En enkel kostnadsberäkning över bygget ska vara gjord och om du vet vilken inredning och utrustning som ska till kan en komplett kalkyl göras.
- Blanketter till respektive myndigheter ska vara ifyllda.

Sammankomst 10

Presentera det färdiga förslaget.